

ΠΡΩΤΟΠΡ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΓΚΑΝΑΣ
ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΟΣ-ΘΕΟΛΟΓΟΣ-ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ
ΚΛΗΡΙΚΟΣ ΙΕΡΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΥΨΗΛΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

Εισαγωγή

Πιθανότατα φαντάζει παράδοξο να χρησιμοποιήσεις όχι μιά, όχι δύο, αλλά τρεις μυθικές αφηγήσεις σε ένα άρθρο για τί χριστιανική μαρτυρία στην εποχή της υψηλής τεχνολογίας. Τί μπορεί να προσφέρει ο μύθος όταν τό θέμα είναι ή ζωή σε συνθήκες πρωτόγνωρες όχι μόνο για τόν προνεωτερικό άνθρωπο αλλά ακόμη και για τί σύγχρονη γενιά; Η ζωή όπως τίν όνειρεύονται, τίν σχεδιάζουν και τίν υλοποιούν οι έπινοητές της hi-tech πρωτοπορίας;

Έν τούτοις θά τό διακινδυνεύσω μέ τίν έλπίδα ότι ό αναγνώστης, στό τέλος του άρθρου, δέ θά δει να συμβαίνει κάτι ανάλογο μέ αυτό που συνέβη σε μιά συνομιλία του Κάλβιν Κούλιτζ, Πρόεδρου των ΗΠΑ στή δεκαετία του 1920, μέ τί σύζυγό του. Έπιστρέφοντας από τίν κυριακάτικη Λειτουργία ό Πρόεδρος δέχτηκε από τί γυναίκα του τό ερώτημα ποιό ήταν τό θέμα του κηρύγματος. Απάντησε λακωνικά πώς ό Ιεροκήρυκας είχε μιλήσει για τίν άμαρτία. Όταν ή σύζυγος ζήτησε περισσότερες λεπτομέρειες ό Πρόεδρος άρκέστηκε να συμπληρώσει: «ήταν εναντίον της». Άν βάλετε τί λέξη τεχνολογία στή θέση της λέξης άμαρτία θά καταλάβετε τόν κίνδυνο που θά ήθελα να αποφυγώ.

Η πρώτη από τίς τρεις αφηγήσεις είναι ή ιστορία του Κυανοπώγωνα. Ο Κυανοπώγων είναι ένας πλούσιος, ισχυρός, αλλά άσχημος άντρας που έχει παντρευτεί πολλές όμορφες γυναίκες, οι όποιες στή συνέχεια εξαφανίζονται μυστηριωδώς. Όταν θά ζητήσει σε γάμο τίν μικρότερη όμορφη κόρη ενός γείτονα, τό κορίτσι δικαίως θά τρομοκρατηθεί. Θά τίν παντρεύουν όμως, παρά τί θέλσπ της, και ό Κυανοπώγων θά τίν έγκαταστήσει στό πολυτελές

κάστρο του. Σύντομα θά τῆς ἀνακοινώσει πὼς ὁ ἴδιος πρέπει νά φύγει γιά ταξίδι μακρινό καί θά τῆς ἐμπιστευθεῖ ὅλα τὰ κλειδιά τοῦ σπιτιοῦ. Θά τῆς προσφέρει πρόσβαση σέ ὅλα τὰ δωμάτια μέ τούς θησαυρούς πού περιέχουν, ἐκτός ἀπό ἕνα μικρό ὑπόγειο δωμάτιο στό ὁποῖο δέν πρέπει νά εἰσέλθει ἐπί ποινῆ θανάτου. Εἶναι τό δωμάτιο στό ὁποῖο, ὅπως σύντομα θά ἀποδειχθεῖ, κρύβονται τὰ αἱματηρά πειστήρια τῶν γυναικῶν πού ἔχει φονεῦσει. Ἡ νεαρή γυναίκα θά ἀνοίξει τελικά τήν πόρτα τοῦωματίου καί θά ἀντικρύσει τί μοῖρα πού περιμένει καί τήν ἴδια. Τά παραμύθια ὁμως ἔχουν καλό τέλος. Ἡ γυναίκα θά ζητήσει βοήθεια ἀπό τὰ ἀδελφία της καί ὅλοι ἐνωμένοι θά ἐξοντώσουν τόν φονικό Κυανοπώγωνα. Θά κληρονομήσουν τά πλούτη του, θά καλοπαντρευτοῦν καί θά ζήσουν ἔκτοτε εὐτυχισμένοι.

Ἡ δευτέρη ἱστορία προέρχεται ἀπό τήν ὁμηρικὴ Ὀδύσσεια. Ὁ Ὀδυσσεύς θέλει ὅπωςδήποτε ν' ἀκούσει τό τραγούδι τῶν Σειρήνων, ἀλλά ταυτοχρόνως θέλει νά ἀποφύγει, τόσο ὁ ἴδιος ὅσο καί οἱ σύντροφοί του, τήν φονική τους ἔλξη. Θά βρεῖ τί λύση βουλώνοντας μέ κερί τὰ αὐτιά τῶν συντρόφων του, βάζοντάς τους νά τόν δέσουν σφιχτά στό κατάρτι τοῦ πλοίου καθώς θά διέρχονται δίπλα ἀπό τό νησί τῶν Σειρήνων καί διατάζοντάς τους νά μὴν τόν λύσουν, ὅ,τι κι ἂν τούς πεῖ, μέχρι νά ἔχουν ἀπομακρυνθεῖ σέ ἀπόστασι ἀσφαλείας.

Ἡ τρίτη ἱστορία προέρχεται ἀπό τί Βίβλο καί πιά συγκεκριμένα ἀπό τό βιβλίον τῆς Γένεσης. Εἶναι ἡ γνωστή σέ ὅλους ἀφήγησι γιά τό προσπατορικό ἁμάρτημα. Κι ἐκεῖ ἡ ἀπαγόρευσι τῆς βρώσης ἀπό τό δέντρο τῆς γνώσης τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ θά ὀδηγήσει στή διάρρηξι τῆς σχέσης τῶν πρωτοπλάστων μέ τόν Θεό, στήν ἔξοδό τους ἀπό τόν παράδεισο καί στήν εἴσοδό τους στό κόσμον τῆς ἱστορίας.

Ἄς μείνουμε στό κοινό ἀρχικό σημεῖο. Καμία ἀπαγόρευσι δέν πτόησε ποτέ τόν ἄνθρωπον. Γιά κάποιον λόγο οἱ ἄνθρωπον πίστεψαν πὼς κάποιες ἁμαρτίες εἶναι ἀδύνατον νά τίς ἀποφύγει κανεὶς. Καί ἡ γνώσι ἀναμεμιγμένη μέ τήν περιέργεια, πέρα ἀπό κάθε ἔννοια ὀφέλους ἢ ἀκόμα καί ἐνάντια σ' αὐτό, ἦταν πάντοτε μιά ἀπό αὐτές τίς ἁμαρτίες.

Μιά ματιά στήν καθημερινή μας ζωὴ ἀρκεῖ γιά νά φανερώσει τήν ἀμφιθυμία μας ἀπέναντι στήν ἔλευσι μιᾶς ἐποχῆς ὑψηλῆς τεχνολογίας. Ἀπό τί μιά ἀδυνατοῦμε νά διανοηθοῦμε τί ζωὴ μας δίχως τήν συνδρομὴ τῶν πάσης φύσεως συσκευῶν καί gadgets κι ἀπό τήν ἄλλη ἐκφράζουμε τούς φόβους μιᾶς μελλοντικῆς δυστοπίας στήν ὁποία ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος θά ἔχει τήν καθοριστικὴ συμβολή. Μᾶς ἀρέσει τό τραγούδι τῶν σειρήνων τῆς Silicon Valley, ἀλλά δέ θέλουμε νά ἔχουμε τήν τύχη τῶν ἠρώων πού πρωταγωνιστοῦν στίς

δυστοπικές ταινίες που τόσο άφειδώς μᾶς προσφέρει τό, γειτονικό στή Silicon Valley, Hollywood.

Τό ἄρθρο αὐτό ὅμως δέν εἶναι ἐναντίον τῆς ὑψηλῆς τεχνολογίας. Δέ θά μπορούσε ἄλλωστε νά γραφεῖ χωρίς τί βοήθεια τῆς τεχνολογίας. Χωρίς τά γυαλιά μου δέ θά μπορούσα νά διαβάξω καί χωρίς τί χρήση τοῦ ὑπολογιστή θά δυσκολευόμουν νά τό συντάξω καί νά ἔχω μπροστά μου ἕνα καθαρό δακτυλόγραφο κι ὄχι τόν δυσανάγνωστο, ἀκόμη καί σέ μένα, γραφικό χαρακτῆρα μου. Ἡ τεχνολογία εἶναι γιά μᾶς ὁ ἀέρας που ἀναπνέουμε, ὅ,τι εἶναι τό νερό γιά τό ψάρι: τό αὐτονόητο περιβάλλον μας.

Ὅμως γνωστά εἶναι ἐπίσης καί τά προβλήματα που θέτει αὐτή ἡ πρωτόγνωρη σέ ἔνταση καί βάθος χρήση τῆς τεχνολογίας στήν καθημερινή μας ζωή. Δέν μπορούμε νά φανταστοῦμε οὔτε μιά μέρα χωρίς ὑπολογιστή ἢ πρόσβαση στό Διαδίκτυο. Τό ἐνδεχόμενο ἀπώλειας τῶν ἀρχείων μας λόγω βλάβης ἢ κλοπῆς τοῦ ὑπολογιστή ἢ τοῦ smartphone μᾶς γεμίζει τρόμο. Γιά νά μὴν συζητήσουμε πόσο θά μπορούσαμε νά ζήσουμε χωρίς κᾶν ἠλεκτρικό ρεῦμα. Ταυτοχρόνως, δυσφοροῦμε γιά τίν ἀλλοίωση καί τίν καταστροφή τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος ἀπό τίν οικιστική ὑπερδραστηριότητα. Τέλος, μᾶς ἀγχώνει ἡ ὑποχρέωση νά εἴμαστε συνεχῶς σέ ἐπιφυλακή, προκειμένου νά ἀπαντήσουμε στόν ὀρμηγαδὸ τῶν μηνυμάτων που δεχόμαστε μέσω e-mail ἢ τῶν πολυποικίλων κοινωνικῶν δικτύων.

Δέ θέλω νά δώσω ἄλλα παραδείγματα τοῦ πόσο θετικά ἔχει ἀλλάξει τί ζωή μας ἡ ἐποχή τῆς ὑψηλῆς τεχνολογίας. Οὔτε νά ὑπενθυμίσω ὑπαρκτά δεινά τοῦ παρόντος καί φόβους γιά μελλοντικά δεινά που ὀφείλονται στήν ἴδια αὐτή ὑψηλή τεχνολογία. Τέτοια παραδείγματα εἶναι γνωστά σέ ὅλους. Εἶναι ἀκόμα κοινότοπη ἡ διατύπωση πῶς ἡ τεχνολογία ἐξαρτᾶται ἀπό τίν ἐφαρμογή της.

Θά μοιρασθῶ προβληματισμούς σέ τρία μέρη κι ἕναν ἐπίλογο. Στό πρῶτο μέρος θά περιγράψω τί σημερινή ἱστορική συγκυρία καί τίς προσδοκίες ὄσων ἀπεργάζονται τά φιλόδοξα σχέδια τῆς ὑψηλῆς τεχνολογίας. Στό δεύτερο μέρος θά ἀναφερθῶ σέ κριτικές που δέχεται τό ὄραμα αὐτό ἀπό θύραθεν τῆς ἐκκλησίας στοχαστές, μέ ἐπιχειρήματα ὅμως που θεωρῶ πῶς ἐφάπτονται τῆς χριστιανικῆς παράδοσης. Στό τρίτο μέρος θά ἐστιάσω στό θέμα τῆς μαρτυρίας τῶν χριστιανῶν στήν ἐποχή μας, στό τί ἔχουν εἰδικά οἱ χριστιανοί νά ποῦν στόν κόσμο, τό ὅποιο ὁ κόσμος δέν μπορεί νά μάθει ἀπό πουθενά ἄλλοῦ. Καί στόν ἐπίλογο θά ξαναγυρίσω στίς τρεῖς μυθικές ἀφηγήσεις καί θά ἐπιχειρήσω νά φτάσω σ' ἕνα συμπεράσμα.

Σημερινή κατάσταση-Προσδοκίες

Ἡ ἀνάδειξη τῆς ὑψηλῆς τεχνολογίας ὡς κεντρικοῦ πεδίου ἐκδίπλωσης τῆς ἀνθρώπινης δημιουργικότητας προέκυψε μέσα ἀπὸ μιά μακρὰ ἱστορική διαδικασία τὴν ὅποια ἐδῶ μποροῦμε μόνον νὰ σκιαγραφήσουμε. Ὁ δυτικός κόσμος ἔζησε διαδοχικὰ τὴν ἀκμὴ τῆς Χριστιανοσύνης (Christendom) στὴν ὁποία κυριαρχοῦσε ἡ ἔννοια τῆς Πρόνοιας, στή συνέχεια γνώρισε τὴν ἄνοδο τοῦ ἀστικοῦ πολιτισμοῦ στὴν ὁποία κυριαρχοῦσε ἡ ἔννοια τῆς Προόδου, γιὰ νὰ εἰσέλθει τώρα στὴν μεταμοντέρνα ἐποχὴ στὴν ὁποία κυριαρχεῖ ἡ ἔννοια τῆς Διαδικασίας (Process).

Στὴν ἐποχὴ τῆς Χριστιανοσύνης ὁ Θεὸς ἦταν παρὼν καὶ ἐνεργὸς μέσα στὴν ἀνθρώπινη ἱστορία, ἡ ὁποία γινόταν ἀντιληπτή ὡς ἱστορία τῆς σωτηρίας. Μία πορεία πρὸς τὰ ἔσχατα, τὰ ὁποία νοοῦνταν ὡς ἡ φανέρωση τοῦ Χριστοῦ ἐν δόξῃ καὶ ἡ μεταμόρφωση τῆς ἀνθρώπινης φύσης κατὰ τὸ πρότυπο τοῦ Νέου Ἀδάμ, τοῦ Χριστοῦ. Μὲ ὄρους θεολογικοῦς ἦταν ἡ πλήρης μετάβαση ἀπὸ τὸ κατ' εἰκόνα στό καθ' ὁμοίωσιν. Στὴν περίοδο τῶν Νέων Χρόνων καὶ τοῦ Διαφωτισμοῦ ἡ Πρόνοια ἀντικαθίσταται ἀπὸ τὴν τυφλὴ πίστη στὴν Πρόοδο. Ἡ κρίσιμη διαφοροποίηση εἶναι πῶς τώρα εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐνεργεῖ καὶ δημιουργεῖ τὴν ἱστορία. Τὰ πάντα λειτουργοῦν σάν νὰ μὴν ὑπάρχει Θεός, σύμφωνα μὲ μιά διάσημη ρήση τῆς ἐποχῆς. Τὸ γνωστὸ σύνθημα τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης *Ἐλευθερία-Ἰσότητα-Ἀδελφοσύνη* μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ τὸ ὀδηγητικὸ motto τοῦ ἐγχειρήματος. Ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάσταση, ἡ πρωτοφανὴς ἀνάπτυξη τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἡ παγκόσμια ἐκτίναξη τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν δημιούργησαν προσδοκίες πῶς ἡ πραγματικότητα τῆς οὐτοπίας δὲν ἦταν μακριά. Ὑπῆρχαν ὅμως καὶ οἱ ἀνήσυχες, ἀντισυμβατικές καὶ δυσσώωνες φωνές πού, ὡς ἄλλες Κασσάνδρες, ἔβλεπαν αὐτὴ τὴν πορεία ὡς τέλημα, μιά εἴσοδο σὲ ἓναν μικρόφυχο καὶ ἄκαρδο κόσμον, γι' αὐτὸ καὶ προέτασαν τὸ σύνθημα *καλύτερα ἢ βαρβαρότητα παρά ἢ ἀνία*. Καὶ ἡ βαρβαρότητα ἦρθε. Οἱ νεωτερικὲς οὐτοπίες κατέρρευσαν στὰ πεδία τῶν μαχῶν κατὰ τοὺς δύο Παγκόσμιους Πολέμους, στό Ἄουσβιτς καὶ τὰ Γκουλάγκ. Ἔτσι τώρα ἔχουμε εἰσέλθει σὲ μιά νέα ἐποχὴ, τὴν ἐποχὴ τῆς Διαδικασίας, στὴν ὁποία τὴν εὐθύνη τῶν ἀποφάσεων ὑποτίθεται πῶς θὰ ἔχουν πολὺπλοκοὶ ἀλγόριθμοι οἱ ὁποῖοι θὰ ἐπεξεργάζονται τὸν ἀπίστευτο ὄγκο τῆς ψηφιακῆς πληροφορίας προκειμένου νὰ ὀδηγήσουν τὴν ἀνθρωπότητα στὶς σωστὲς τεκμηριωμένες ἀποφάσεις. Προφῆτες αὐτῆς τῆς νέας ἐποχῆς εἶναι οἱ ἑταιρεῖες ὑψηλῆς τεχνολογίας οἱ ὁποῖες μὲ τίς ἀνακαλύψεις καὶ τὰ προϊόντα τους ἐπιχειροῦν νὰ ἐμφυσήσουν ἓνα πνεῦμα αἰσιο-

δοξίας στήν μουδιασμένη ανθρωπότητα.

Πού αποβλέπουν όμως στο άμεσο μέλλον οι ύποστηρικτές της ύψηλης τεχνολογίας; Έντελως συνοπτικά μπορούμε να αναφέρουμε τīs εξής πέντε προσδοκίες:

1) **Ἡ ἐπιμύκνωση τοῦ ἀνθρώπινου βίου, μέ ἀπώτατο ἀλλά ὄχι ἀδύνατο ὄριο τὴν ἀθανασία.** Ὁ λεγόμενος τρανσουμανισμός (transhumanism) φιλοδοξεῖ οὔτε λίγο οὔτε πολὺ τὴν ἐπίτευξη μιᾶς νέας Γένεσης, μιᾶς νέας δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς φύσης πού θά νικήσει τόν ἔσχατο, σύμφωνα καὶ μέ τὴν βιβλική ἀποψη, ἐχθρό, τόν θάνατο. Ἡ φιλοδοξία τῆς ἀθανασίας θά γίνῃ ἐφικτή μέσω τῆς γενετικῆς μηχανικῆς καὶ τῆς τεχνητῆς νοημοσύνης. Υἱοθετῶντας εὐρέως τīs διαδομένες ἔννοιες τοῦ ψηφιακοῦ μας κόσμου upload καὶ download μπορούμε νά ποῦμε πώς ἡ ἐποχή μας φιλοδοξεῖ νά ἀνεβάσει τό νοῦ τοῦ ἀνθρώπου κάπου στόν ψηφιακό κόσμο, γιά νά τόν κατεβάσει ἀκολούθως σέ ἕνα νέο σῶμα τεχνολογικά κατασκευασμένο. Κατά παρόδοχο τρόπο, οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀνθρώπων πού κατηγορήσαν τόν χριστιανισμό γιά παραμέληση τοῦ σώματος βλέπουν τώρα τή σωματική διάσταση τοῦ ἀνθρώπου σάν ἕνα ἀενάως ἐναλλάξιμο hardware, ἐνῶ περιορίζουν τόν νοῦ σέ μιὰ βάση δεδομένων, μιὰ μνήμη πρὸς διατήρηση καὶ σ' ἕναν τρόπο ἐπεξεργασίας δεδομένων, ἕνα software τό ὁποῖο εἶναι καὶ τό μόνο πού ἀξίζει νά διασωθεῖ καί, γιὰτί ὄχι, νά μεταμορφωθεῖ-διορθωθεῖ μέσω προσθαφαιρέσεων, κατά τīs ὁποῖες δυσάρεστες μνήμες θά ἀφαιροῦνται καὶ νέες εὐχάριστες θά προστίθενται, κάνοντας ἐντελῶς ἀναχρονιστικό τό ἐρώτημα ποιές ἀπό τīs μνήμες αὐτές εἶναι πραγματικές καὶ ποιές κατασκευασμένες. Ἡ ἐποχή τῶν fake news ὁδηγεῖ ἀναπόδραστα στήν ἐποχή τῶν fake lives. Τό νά μεγαλώνουμε περνῶντας ἀπό τή νεότητα στήν ὠριμότητα καὶ κατόπιν στά γερατεία θά συνιστᾶ μιὰ ἀναχρονιστική ἐμπειρία, καθὼς τὰ γερατεία θά εἶναι πλέον μιὰ ἀρρώστια πού θά ἔχει νικηθεῖ ἀπό τὴν ἱατρική, ὅπως τόσες ἄλλες στό παρελθόν.

2) **Ὁ ἐμπλουτισμός τῆς ἀνθρώπινης φύσης μέ νέες πρωτόγνωρες δυνατότητες μέσω τῆς ὑψηλῆς τεχνολογίας,** δυνατότητες καὶ χαρακτηριστικά πού θά συνιστοῦν σαφῆ βελτίωση τῆς ἀπαρχαιωμένη πιά ἔννοιας τοῦ ἀνθρώπου ὡς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ. Ἡ ὑπέρβαση κάθε ὀρίου τῆς ἀνθρώπινης φύσης καὶ ἡ μετάβαση σέ ἕνα ἄλλο γένος, τόν cyborg (cybernetic organism, κυβερνητικό ὄργανισμό). Ὁ Ἐξολοθρευτής καὶ ὁ Ironman εἶναι δύο γνωστά κινηματογραφικά παραδείγματα. Ἡ μεταμόρφωση αὐτῆ τῆς ἀνθρώπινης φύσης ἀκολουθεῖ τīs ἀνθρώπινες ἐπιθυμίες καὶ ἀνάγκες, οἱ ὁποῖες ἀλλάζουν συνεχῶς

κατά τό δοκοῦν. Γιά νά εἴμαστε γνήσιοι μεταμοντέρνοι ἀπαιτεῖται νά ἐπιθυμοῦμε αὐτή τήν ἀέναη μεταμόρφωση, ἄν θέλουμε νά εἴμαστε πραγματικά κύριοι τοῦ πεπρωμένου μας. Τό ὄραμα αὐτό λειτουργεῖ ὡς παραωδία τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀβραάμ: θά πρέπει νά προχωρήσουμε ὥστε νά γίνουμε κάτι πού δέν τό ξέρομε ἀλλά θά τό ἀνακαλύπτουμε καθοδόν καί θά τό ἐπαναδιαπραγματευόμαστε ἀενάως οἱ ἴδιοι μέ τόν ἑαυτό μας.

3) **Ἡ υπέρβαση τῆς ἀνίας μέσω τῆς ἀπίστευτης πύκνωσης τοῦ χρόνου**, τῆς συνεχοῦς παροχῆς πληροφοριῶν-εἰκόνων-ἐρεθισμάτων, στά ὁποῖα ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει συνεχῶς νά ἀνταποκρίνεται, ἄν θέλει νά παραμένει ἐνεργά παρῶν στήν νέα πραγματικότητα πού δημιουργεῖ ὁ ψηφιακός κόσμος. Ἡ ἐναλλακτική ἀπευκταία προοπτική εἶναι ἡ μεταλλαγή τοῦ ἄνθρωπου σέ παρωχημένο δεινόσαυρο πού μοῖρα του δέν μπορεῖ παρὰ νά εἶναι ἡ ἐξαφάνιση.

4) **Ἡ δυνατότητα γιά λήψη ἀποφάσεων μέσω τῶν δυνατοτήτων πού παρέχει ἡ κυβερνητική καί ἡ θεωρία παιγνίων** καί στηρίζονται στή δυνατότητα τῶν ὑπολογιστικῶν συστημάτων νά ἐπεξεργάζονται μέ ἀσύλληπτες γιά τόν ἀνθρώπινο ἐγκέφαλο ταχύτητες ἀσύλληπτο πλῆθος δεδομένων.

5) **Ἡ υπέρβαση τῆς σπάνης τῶν ἀγαθῶν**, ἡ δυνατότητα πρόσβασης σέ τροφή καί νερό, ἀλλά τώρα πιά καί σέ ἠλεκτρικό ρεῦμα καί πάσης φύσεως ἠλεκτρικές συσκευές καί σύνδεση στόν παγκόσμιο ἴστό, σέ ἕναν παγκόσμιο πληθυσμό πού μεταβλήθηκε ἀπό τό 1 δισεκατομμύριο τό 1800 στά 2 τό 1900 γιά νά φτάσει στίς μέρες μας τά 7,6 δισεκατομμύρια, μέ ὁρατή τήν τάση γιά ἀκόμη μεγαλύτερη αὔξη.

Ἄντεπιχειρήματα

Οἱ προσδοκίες καί οἱ ἐπιδιώξεις αὐτές δέν ἔμειναν ἀναπάντητες. Ὑπῆρξαν πολλές καί ποικίλες φωνές πού εἶδαν σ' αὐτές τίς προσδοκίες ὄχι τό ὄραμα ἑνός Θαυμαστοῦ Νέου Κόσμου ἀλλά εἴτε τόν κίνδυνο τῆς ὕβρεως, τήν υπέρβαση δηλαδή ἔσχατων ἀνθρωπολογικῶν ὁρίων, εἴτε μιά υπερφίαλη φιλοδοξία πού ἀδυνατεῖ ἐντέλει νά προσφέρει αὐτά πού ὑπόσχεται. Ἐντελῶς ἐπιγραμματικά θά ἀναφέρουμε τίς ἀντίστοιχες ἐνστάσεις πού διατυπώθηκαν στούς πέντε φιλόδοξους στόχους τῆς ὑψηλῆς τεχνολογίας.

1) Ὁ στόχος τῆς ἐπιμύκνωσης τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς λοξοδρόμησε πρὸς τήν υπερφίαλη φιλοδοξία τῆς νίκης ἐνάντια στήν ἀρρώστια μέ κάθε μέσο, ἀκόμα κι ὅταν τό μέσο ἦταν ἡ παραθιέωση τῶν ἀναγκῶν καί τῶν προτεραιοτήτων

του ασθενούς. «*Έμαθα πολλά στην Ιατρική Σχολή, αλλά σίγουρα δεν έμαθα τίποτα για τη θνητότητα*», γράφει ο Άτουλ Γκαουάντε, χειρουργός και Καθηγητής στη Ιατρική Σχολή του Χάρβαρντ στην πρώτη πρόταση του βιβλίου του που φέρει τον ευγλωττο τίτλο *Έμείς οι θνητοί. Τά όρια της ιατρικής και τί έχει πραγματικά σημασία όταν τό τέλος πλησιάζει*. Κατά τον Γκαουάντε, οί γιατροί, προσηλωμένοι όπως είναι στην προσπάθεια νά νικήσουν τήν εκάστοτε ασθένεια, χάνουν τί γενικότερη εικόνα καί αδυνατούν νά προσφέρουν στον άρρωστο κατανόηση, φροντίδα, καθοδήγηση. Αντιμετωπίζουν τή μάχη μέ τήν άρρώστια σάν ένα προσωπικό στοίχημα, έναν άγώνα στον όποιο αυτοί, δηλαδή οί γιατροί, οφείλουν νά βγούν νικητές. Ευθύνη όμως έχει καί όλόκληρη ή κοινωνία ή όποία αναθέτει στους γιατρούς τό ρόλο του σύγχρονου προφήτη. Είναι ή έκκληση του ασθενούς, «*δώστε μου κάθε δυνατή ευκαιρία*», που όδηγεί τους γιατρούς στην υιοθέτηση αυτής τής στάσης. Ταυτοχρόνως, ή έμπορευματοποίηση τής ιατρικής, σέ μιά εποχή που μοιάζει πώς δέν υπάρχει τίποτα που δέν μπορεί νά αγοράσει τό χρῆμα, δίνει τί χαριστική βολή σ' αυτή τήν έκτροπή τής ιατρικής σέ περιοχές που δέν έχουν καμία σχέση μέ τόν όρκο του Ίπποκράτη. «*Επειδή μās λείπει μιά συνεκτική εικόνα για τό πώς ό άνθρωπος θά μπορούσε νά ζει επιτυχημένα μέχρι τό ύστατο τέλος, έχουμε επιτρέψει στην ιατρική, τήν τεχνολογία καί σέ ξένους ανθρώπους νά νέμονται τί μοίρα μας*».

Όταν μιά κοινωνία χάνει όμως τήν αίσθηση τής θνητότητας, χάνει αυτόματα καί τό νόημα τής ζωής. Συγγεί τήν άθανασία ως υπόσχεση του Θεού μέ τήν αιωνιότητα ως αιώνια επιβίωση σ' αυτή τήν επίγεια ζωή. Όποιος όμως συγγεί τήν άθανασία μέ τήν αιωνιότητα στην πραγματικότητα κινδυνεύει νά πεθάνει πριν καν προλάβει νά ζήσει τί ζωή του.

Τόν 18ο αιώνα οί φιλόσοφοι έπεχείρησαν νά εξηγήσουν τόν κόσμο σάν νά μίν υπάρχει Θεός. Τώρα επαναλαμβάνουμε τήν άσκηση μέ μιά αλλαγή: ζούμε σάν νά μίν υπάρχει θάνατος. Οί παραδοσιακές κοινωνίες είχαν μεγαλύτερη σοφία. Ξαναγυρίζοντας στην *Όδύσσεια* είναι πολύ διδακτική για τόν σύγχρονο άνθρωπο ή αντίδραση του Όδυσσέα όταν ή θεά Καλυψώ του προτείνει τήν άθανασία ως αντάλλαγμα αν δεχθεί νά μείνει για πάντα κοντά της, λησιμονώντας όριστικά τήν Πηνελόπη καί τήν Ίθάκη.

*Ω σεβαστή θεά, παρακαλώ σε μίν πικραίνεσαι μαζί μου
τό είδα καί καλά το ξέρω, ή Πηνελόπη
άντίκρου σου, όσο κι αν δέν τής λείπει ή φρόνηση,
σου υπολείπεται καί στη μορφή καί στό παράστημα.*

*Εἶναι θνητή, κι ἐσύ 'σαι ἀθάνατη, στὸν χρόνο ἀγέραστη.
Κι ὅμως ἐν γνώσει μου τὸ θέλω καί τὸ ἐπιθυμῶ, ἀπ' τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ,
σπίτι μου νά γυρίσω, νά δῶ κι ἐγὼ τὴ μέρα τῆς ἐπιστροφῆς.*

Τέλος, ἡ ἐπίτευξη μᾶς ὠνεῖ ἀθανασίας θά σήμαινε πὼς δέν θά ὑπῆρχε οὔτε χῶρος οὔτε λόγος γιά τὴν γέννηση νέων παιδιῶν, ἄρα θά σήμαινε τὸ τέλος τῆς διαδοχῆς τῶν γενεῶν ὡς οὐσιώδους καὶ διαμορφωτικοῦ χαρακτηριστικοῦ τοῦ ἀνθρώπινου βίου καὶ τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας.

2) Ἡ ἐπιθυμία γιά ὑπέρβαση κάθε μορφῆς ὁρίου πού θέτει ἡ ἀνθρώπινη φύση ἀνέδειξε ὡς ὀρατὸ κίνδυνο τὴ διολίσθηση στό ἀρχέγονο ἐκεῖνο χάος ἀπὸ τὰ ἐρέβη τοῦ ὁποῖου ξεπήδησε ἡ Δημιουργία μέσω τοῦ θεϊκοῦ «γεννητήω».

Ἡ ζωὴ συνιστᾶ γιά τοὺς θιασῶτες τῆς νέας τεχνολογίας μιὰ συσσώρευση ἐμπειριῶν: νά ζήσουμε περισσότερο, νά βιώσουμε τὰ πάντα, νά ταξιδέψουμε παντοῦ. Νά ζοῦμε γιά νά συσσωρεύουμε περισσότερη μνήμη, μεγαλύτερη ἀποδοτικότητα καὶ ὑψηλότερες ταχύτητες, προκειμένου νά χωρέσουμε σέ μιὰ μικρὴ συσκευὴ περισσότερες ὥρες μουσικῆς ἀπ' αὐτές πού θά μπορούσε ποτέ ν' ἀκούσει ἓνα ἄτομο σέ μιὰ ὀλόκληρη ζωὴ, περισσότερα βιβλία ἀπ' ὅσα θά μπορούσε ποτέ νά διαβάσει ἓνας ἐγκέφαλος, περισσότερες ταινίες ἀπ' αὐτές πού μπορούμε νά δοῦμε, ἀκόμα κι ἂν δέν κάναμε τίποτε ἄλλο στί ζωί μας. Οἱ ἐπιστήμονες τῆς Νέας Τεχνολογίας εἶναι οἱ Πῆτερ Πάν της ἀνθρωπότητας: δέν μεγαλώνουν ποτέ καὶ παραμένουν πάντα περίεργοι καὶ ἀνοικτοὶ στό καινοφανές.

Ἡ ψυχανάλυση μᾶς ἐπεσήμανε πὼς ὁ νόμος πού ἀπαγορεύει τὴν αἰμομιξία, ὁ «νόμος τοῦ εὐνουχισμοῦ» στὴν ψυχαναλυτικὴ ὁρολογία, εἶναι ὁ νόμος πού ἐγγράφει στὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου τὸ βίωμα τοῦ ἀδύνατου. Ἡ ζωὴ ἐξανθρωπίζεται μόνο ἂν συναντήσει τὸ ἀδύνατο: εἶναι ἀδύνατο νά κοιμηθεῖς μέ τὴ μπτέρα σου ἢ τὸν πατέρα σου, εἶναι ἀδύνατο νά τὰ ἔχεις ὅλα, εἶναι ἀδύνατο νά τὰ ξέρεις ὅλα. Πραγματικὴ ἐπιθυμία ὑπάρχει μόνο ἂν ὑπάρχει βίωμα τοῦ ἀδύνατου. Ἄν ὅλα εἶναι δυνατά, δέν ὑπάρχει ἐπιθυμία, ὑπάρχει τὸ χάος. Ἡ ἐπιθυμία νά ἔχεις μιὰ δική σου ἐπιθυμία συνιστᾶ τὸ μέτρο ἀντίστασης σέ ὅλες τίς ὑποβλητικὲς σειρῆνες πού προσφέρουν τὴν ὑπόσχεση μᾶς ἀφομοίωσης τῆς ἀνθρώπινης φύσης σέ μιὰ κοινότητα ἐλεύθερη νά ἀπολαμβάνει δίχως ὄρια

Πίσω ἀπὸ τὴν ἔκρηξη τῶν ἐφαρμογῶν τῆς ὑψηλῆς τεχνολογίας κρύβεται ἡ πανάρχαια ἐπιθυμία γιά τὸ εὐτυχές τέλος τοῦ κόσμου, ἓνα happy-end φτιαγμένο ἀποκλειστικά ἀπὸ ἀνθρώπινα χέρια ἢ μᾶλλον μυαλά. Ἡ πίστη πὼς ἡ ὑψηλὴ τεχνολογία ὀδηγεῖ ἀναπότρεπτα στὴν ἀλλαγὴ, στὸν ἐξευγενισμό, στὴν

εξύψωση και στή μετάλλαξη της ανθρώπινης φύσης. Ἐάν τά πράγματα εἶχαν ἔτσι, τότε θά ἔπρεπε νά ἀποδείξει κανείς ὅτι ἡ θεμελιώδης ἀνθρώπινη συμπεριφορά, ἡ ἴδια ἡ ἀνθρώπινη οὐσία στόν πυρῆνα τῆς ὑπαρξῆς της θά ἄλλαζε ἀντίστοιχα κάθε φορά πού λάμβανε χώρα κάποια ἐπαναστατική ἀλλαγὴ τῆς πυκνότητας καί τῆς μετάδοσης τῆς πληροφορίας ὅπως π.χ. ὅταν ἐφευρέθηκε ἡ γραφή ἢ ἡ τυπογραφία. Ὅμως κάτι τέτοιο δέν ἔγινε.

Ἀντίστοιχα, δέν ἄλλαξε στήν οὐσία του καί ὁ τρόπος πού μάχονται καί ἀλληλοεξοντώνονται οἱ ἄνθρωποι παρὰ τίς προφανεῖς ἀλλαγές στήν τεχνολογία τῶν ὄπλων καί τοῦ πολέμου. Ὅποῖος διαβάξει στόν Θουκυδίδη γιά τόν ἐμφύλιο πόλεμο στήν Κέρκυρα ἢ τό διάλογο Ἀθηναίων-Μηλίων μπορεῖ νά καταλάβει πολύ καλά τί ἔγινε τά τελευταῖα χρόνια στή Συρία ἢ τί εἶδους διάλογος ἦταν αὐτός ἀνάμεσα στίς διαδοχικές ἑλληνικές κυβερνήσεις καί τούς εὐρωπαϊκούς θεσμούς στά χρόνια της οἰκονομικῆς κρίσης. Οἱ ἀλλαγές στήν τεχνολογία, ὅσο κατακλυσμαῖες κι ἄν ἦταν, δέν ἄλλαξαν, μέχρι τώρα τουλάχιστον, τόν πρωτογενῆ τομέα τῆς ἀνθρωπολογίας ἢ τῆς κοινωνικῆς ὄντολογίας. Μέ ἄλλα λόγια, τό ποιός εἶναι κατά βάθος ὁ ἄνθρωπος καί πῶς συγκροτοῦν οἱ ἄνθρωποι τίς κοινωνίες τους παραμένει κατά βάθος ἴδιο ἀπό τότε πού ἔχουμε στοιχεῖα γιά τόν ἀνθρώπινο πολιτισμό.

3) Ἡ πληθώρα τῶν ἐρεθισμάτων καί ἡ ἀδιάκοπη ροή τῆς πληροφορίας δέν ὀδήγησαν στήν νίκη ἐπὶ τῆς ἀνίας ἀλλά στήν πυροδότηση ἑνός τοξικοῦ μίγματος ἄγχους καί διασκορπισμοῦ. Ἡ ἰκανότητά μας νά σκεπτόμαστε νεκρώνεται σιγά-σιγά, πρὸς ὄφελος τῆς ἰκανότητάς μας νά βλέπουμε καί νά ἀκοῦμε, νά γευόμαστε καί νά νιώθουμε ἕνα ὄργιο τῶν αἰσθήσεων πού ἀφήνει ἐλάχιστο περιθώριο στήν πνευματικότητα. Κάθε φορά πού ἀναμετρῶνται ὁ γρήγορος καί ὁ ἀργός χρόνος, κερδίζει πάντοτε ὁ γρήγορος χρόνος. Διηλαθῆ δέν μποροῦμε ποτέ νά ὀλοκληρώσουμε ὅ,τι σημαντικό προσπαθοῦμε, ἀφοῦ ὑπάρχει πάντα κάτι ἄλλο πού πρέπει νά γίνει προηγουμένως. Τό ἄγχος δέν ταυτίζεται μέ τό νά ἔχει κάποιος πολλά νά κάνει ἀλλά μέ τό νά μὴν μπορεῖ νά κάνει τήν «πραγματική» δουλειά του πρὶν ὀλοκληρώσει προηγουμένως ἄλλες, ἥσσονος σημασίας, ταυτοχρόνως ὅμως ἀναπόφευκτες ἀσχολίες.

4) Ὅπως μπορεῖ εὐκόλα νά διαπιστώσει ὁ χρήστης τοῦ διαδικτύου, τά οἰκουμενικά δίκτυα δέν προάγουν τήν πρακτικά ἀξιοποιήσιμη γνώση, ἀλλά πολύ γρήγορα μεταβάλλονται σέ καθρέφτες καί εὐρετήρια τοῦ φάσματος τῆς κοινῆς γνώμης, ἀπό τό ἕνα ἄκρο της μέχρι τό ἄλλο (συνήθως μέ προτίμηση

στis απόψεις των άκρων). Μέσα στο άχανές δίκτυο ό ταξιδευτής θά βρiσκει μοιραία ξανά και ξανά τόν ίδιο εκείνο άπέραντο κόσμο πού ύποτίθεται πώς θά ξεπερνούσε χάρη στή γνωστική του βοήθεια. Ή πίστη πώς ή μεγαλύτερη και ταχύτερη ροή πληροφοριών θά όδηγήσει στήν έπικράτηση του γνωστικού-όρθολογικού στοιχείου στήν κοινωνία βασίζεται σε ένα διπλό σφάλμα. Έν πρώτοις τό σφάλμα είναι λογικό: δέν είναι ή χρήση της πληροφορίας καθ' έαυτής αλλά τό ποιόν της χρήσης πού τήν καθιστούν γνωστικό θεμέλιο της όρθολογικής πράξης. Καί ύπάρχει κι ένα σφάλμα εκτίμησης των πραγμάτων. Ή αύξηση του πλiθους της πληροφορίας, σε συνδυασμό με τί χρονική πίεση στή λήψη αποφάσεων, όδηγεί στο συμπέρασμα πώς έν τέλει συνειδητοί ή άσυνειδητοί μηχανισμοί, ανθρωπολογικά καθορισμένοι, θά λειτουργήσουν ως φίλτρα προκειμένου νά όδηγηθεί ό άνθρωπος στον πρακτικό προσανατολισμό. Με άλλα λόγια βρισκόμαστε και πάλι στο ίδιο σημείο εκκίνησης πριν τήν έλευση των παροχών της ύψηλης τεχνολογίας.

Ό πολυσύνθετος χαρακτήρας της κοινωνίας κάνει επίσης πιθανότερες τίς ακούσιες και άπρόβλεπτες συνέπειες της συλλογικής πράξης. Έπιτείνει αυτό πού στή γλώσσα της φιλοσοφίας ονομάζεται «έτερογονία των σκοπών». Με πiό απλά λόγια, ή τελική έκβαση της ανθρώπινης δράσης όχι μόνο δέν όδηγεί προς καμία από τίς κατευθύνσεις των έπιμέρους συνιστωσών πού ή κάθε ατομική πράξη φιλοδοξούσε αλλά ούτε σε μιά άναμενόμενη και προσδιορισμη συνισταμένη. Γεννά, αντιθέτως, άπροσδιόριστα άποτελέσματα πού βρίσκονται εκτός του ανθρώπινου έλέγχου.

5) Ή φιλοδοξία για μαζική πρόσβαση σε αγαθά, πόρους και ενέργεια, τά όποια μέχρι πρόσφατα θεωρούνταν είδη πολυτελείας για τούς λίγους εκλεκτούς, όδηγεί στήν οικολογική κρίση του πλανήτη, τήν κλιματική αλλαγή, αλλά και σε μεγάλους ανταγωνισμούς για τήν κατανομή όχι μόνο αυτών των πόρων αλλά ακόμα των πiό στοιχειακών αγαθών, όπως ό άέρας ή τό νερό, κάνοντας πιθανή τήν επιστροφή σε συγκρούσεις πλανητικής κλίμακας, τίς όποιες ή φιλελεύθερη ούτοπία έμοιαζε νά είχε έξορκίσει όριστικά.

Ή μαρτυρία των χριστιανών

Οί χριστιανοί είναι σε θέση νά συνειδητοποιήσουν πώς δέν ύπάρχει τίποτα τό πραγματικά καινοφανές στο λόγο περί μετά-άνθρώπου. Δέν είναι παρά μιά επικαιροποιημένη φανέρωση παλιών χριστιανικών αίρέσεων, όπως ό Γνωστι-

κισμός, ο Μανιχαϊσμός και ο Πελαγianiσμός.

Γνωστικισμός ως η πεποίθηση ότι υπάρχει ένα μυστικό τό όποιο θά φέρει στό φως η προϊούσα πρόοδος τής τεχνολογίας και θά είναι σέ θέση νά τό άποκωδικοποιήσει έπ' ώφελεία τής ανθρωπότητας. Μανιχαϊσμός ως η προσπάθεια άπελευθέρωσης από ένα βιολογικό σώμα πού θεωρείται κακό και καταδικασμένο στή φθορά χάριν μιās ψυχής πού παραμένει άενώως άγέραστη και θαλερή και ως έκ τούτου σέ θέση νά άξιωθει τίν άθανασία. Πελαγianiσμός ως η αντίληψη πώς η ανθρωπινή θέληση είναι ικανή από μόνη της νά όδηγήσει στήν τελειότητα τόν άνθρωπο.

Άρκετά από τά έπιχειρήματα έναντίον τών άπόψεων πώς η ύψηλή τεχνολογία όδηγεί τίν ανθρωπότητα σ' ένα ένδοϊστορικό happy-end άποτελούν μετεξέλιξη αντίληψεων πού είναι εύκολα άνιχνεύσιμες στήν χριστιανική παράδοση. Η ιδέα του νόμου ως εύεργετικού όρίου πού άποτρέπει τό χάος κι όχι ως καταναγκασμού πού ύπονομεύει τίν ανθρωπινή αυτονομία, η έννοια τής ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, η ίση αξία κάθε ανθρωπίνου προσώπου μπροστά στα μάτια του Δημιουργού, η συμπεριλήψη όλων στήν κλήση τής Βασιλείας του Θεού, όλα αυτά άνήκουν στήν καρδιά του μηνύματος του Εύαγγελίου.

Σύμφωνα όμως με τό πνεύμα του Εύαγγελίου τό ύψιστο χρέος τών χριστιανών έναντι του κόσμου είναι η *μαρτυρία* και όχι η φιλοσοφική έπιχειρηματολογία ούτε η αντιπαράθεση με τίν τεχνολογία και τίς εφαρμογές της μέσω τής έμπλοκής στήν πολιτική. Οί χριστιανοί όφείλουν νά δείξουν στόν κόσμο με τίν ίδια τί ζωή τους πώς δέν έναποθέτουν τίς έλπίδες τους για τό μέλλον και τό μέλλον τών παιδιών τους στίς φιλοδοξίες τής ύψηλης τεχνολογίας.

Κάτι τέτοιο δέν είναι όμως τόσο άπλό όσο άκούγεται. Προϋποθέτει πώς οί χριστιανοί μπορούν νά άντέχουν κάθε τραγική ένδεχομενικότητα του ανθρώπινου βίου, τής ιστορίας η τής φύσης. Πώς μπορούν, όπως ο Ίώβ, νά μίν χάνουν τίν πίστη τους ότι ο Χριστός είναι ο Κύριος του κόσμου και τής ιστορίας, ακόμα κι όταν δέν έχουν τίς άπαντίσεις σέ όλα τά έρωτήματα πού θέτει η ζωή πρίν τίν έλευση τής Βασιλείας. Έρωτήματα πού τίθενται από γεγονότα όπως η έπώδυνη ασθένεια, ο πρόωρος θάνατος, οί φυσικές καταστροφές, η άδικία επί τών φτωχών και καταφρονεμένων. Οί χριστιανοί, σ' αυτή τίν ένδιάμεση φάση τής ιστορίας τής σωτηρίας πού ζούν, όφείλουν νά έπιδείξουν ύπομονή και έλπίδα (στήν άγγλική γλώσσα η λέξη «ασθενής» είναι ακριβώς αυτός πού ύπομένει, ο patient).

Ο Χριστός δέν μας σώζει από τίν περατότητα, τί θνητότητα, τίν παροδι-

κόπτη καί τήν ἐνδεχομενικότητα τοῦ βίου μας, ὅπως τόσο εὐγλωττα μᾶς διδάσκει τό βιβλίον τοῦ *Ἰωβ*. Ὁ Χριστός, ὁ Θεός πού ἔγινε ἄνθρωπος, πού πείνασε καί δίψασε, πού ἔζησε μί ἔχοντας *ποῦ τήν κεφαλὴν κλίνει*, πού διώχθηκε καί πέθανε θάνατο ἐπώδυνο καί ἀτμωτικό στά χέρια αὐτῶν πού δέν ἀποδέχθηκαν τό Εὐαγγέλιον, μέ τήν πορεία του αὐτή δικαίωσε καί ἀπολύτρωσε αὐτή τήν ἐνδεχομενική ζωή. Τήν ἀνέδειξε ὡς τόν ἀπαραίτητο δρόμον πού ὀδηγεῖ στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. *Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε ἀλλά θαρσεῖτε ἐγὼ νενίκηκα τόν κόσμον*. Ἡ νίκη ἐπὶ τοῦ κόσμου εἶναι ἡ φανέρωση μέσω τῆς ἐπίγειας ζωῆς τοῦ Χριστοῦ, τῆς Ἀνάστασης καί τῆς Ἀνάληψης του πῶς ὁ τρόπος τοῦ κόσμου (ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκός, ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν καί ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου, κατὰ τόν Ἰωάννη τόν Θεολόγον) ὀδηγεῖ στό θάνατο. Εἶναι ὁ Ἐσταυρωμένος καί ὁχι ὁ Διόνυσος αὐτός πού ἐγγυᾶται τήν αἰώνια ζωή, ἡ ὁποία ὅμως εἶναι κάτι τελειῶς διαφορετικό ἀπό τήν αἰωνιότητα ὡς διαίονισι τῆς οἰκείας καθημερινῆς ζωῆς. Ὁ Θεός τῆς Βίβλου εἶναι ἓνας πάσῶν ἀπολυτρωτής καί ὁχι ἓνας ἀπόμακρος παντογνώστης ἀρχιτέκτονας, ὅπως τόν εἶδαν οἱ φιλόσοφοι τῶν Νέων Χρόνων, γιά νά τόν ἀρνηθοῦν στή συνέχεια γιὰτί δέν ἐκπλήρωνε ἐπαρκῶς τίς προσδοκίες τους.

Μάρτυρας εἶναι τό πρόσωπον πού καταθέτει τήν μαρτυρία του γι' αὐτό πού ἔχει δεῖ. Ἀρχετυπική φιογούρα μᾶς τέτοιας χριστιανικῆς μαρτυρίας εἶναι ὁ Συμεών πού κρατᾷ στά χέρια του τόν Χριστό τήν ἡμέρα τῆς Ὑπαπαντῆς. Τά λόγια του εἶναι ἀποκαλυπτικά: *Νῦν ἀπολύεις τόν δούλον σου, δέσποτα, κατὰ τό ῥῆμα σου ἐν εἰρήνῃ ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τό σωτήριόν σου, ὃ ἠτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν, φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν καί δόξαν λαοῦ σου Ἰσραήλ*. Φανερώνουν ὅτι ὁ θάνατος δέν μοιάζει πιά τρομακτικός γιά ὅποιον εἶναι πεπεισμένος πῶς ἡ σωτηρία πού ὑποσχέθηκε ὁ Θεός εἶναι πιά στό πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ μιά ὀρατή πραγματικότητα. Ὁ κάθε χριστιανός, ὡς ἄλλος Συμεών, καί ὅλοι μαζί ὡς Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ὀφείλομε νά μαρτυρήσουμε στόν κόσμον γι' αὐτό πού δέν μπορεῖ νά μάθει ἀπό κανέναν ἄλλο παρά μόνο ἀπό τήν Ἐκκλησία: πῶς τό χάσμα ἀνάμεσα στήν ἀναγκαιότητα καί τό ἀγαθό ἔχει γεφυρωθεῖ ἀπό μιά ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, τήν **Ἀνάστασι**.

Ἡ κτίσις πρέπει νά προετοιμαστῆ γιά τήν ἐν Χριστῷ τελειοποίηση, ὅχι νά τελειοποιηθεῖ ἀπό ἐμᾶς πρὸς χάριν τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἄνθρωπος καλλιεργεῖ καί φυλάσσει τή δημιουργία, δέν τήν ἀναπλάθει ἐκ νέου. Δέν παραμένει ὅμως παθητικός ἐντός τῆς ἐξελισσόμενης ἱστορίας τῆς σωτηρίας, ἀλλά ἐνεργεῖ ἀποσκοπῶντας στήν εὐθυγράμμιση τῆς δικῆς του δημιουργικότητας μέ τούς σκο-

πούς πού έχει εγγράψει στην δημιουργία ο ίδιος ο Δημιουργός.

Τά ἔσχατα δὲν εἶναι οὔτε μιά ἐπανάληψη τοῦ παρόντος, οὔτε ὅμως μιά ἄρνηση τοῦ παρόντος, μιά φυγή σέ ἓνα ἀπροσδιόριστο ἄλλο. Εἶναι ἡ ἐκ-πλήρωση τοῦ παρόντος ἡ φανέρωση τοῦ ἔμφυτου σέ αὐτό τέλους, μέ τὴν ἀρχαιοελληνική ἔννοια τῆς λέξης: δηλαδή τοῦ σκοποῦ, *τοῦ λόγου τῶν ὄντων*, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε τὸν ὄρο τοῦ ἀγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητῆ.

Ἐπίλογος

Ὅλοι θέλουν δικό τους τό τέλος τοῦ κόσμου, γράφει ἓνας μεγάλος σύγχρονος συγγραφέας. Ὅλοι, δηλαδή, θέλουν νὰ πιστεύουν πὼς τό μέλλον θὰ τοὺς δικαιώσει. Τί μπορούμε λοιπὸν νὰ γράψουμε ὡς ἐπίλογο; Μποροῦμε ἄραγε νὰ τολμήσουμε μιά πρόβλεψη γιὰ τό μέλλον;

Εἶναι καιρὸς νὰ ξαναγυρίζουμε στὶς τρεῖς μυθικές ἀφηγήσεις μέ τίς ὁποῖες ξεκίνησα. Θὰ τὴν ἀνοίξουμε, γράφει ἓνας νηφάλιος στοχαστής, ὁ George Steiner, τὴν τελευταία πόρτα στὸν πύργο τοῦ Κυανοπώγωνα, ἀκόμα κι ἂν ὀδηγεῖ, ἴσως ἐπειδὴ ὀδηγεῖ σέ πραγματικότητες πού εἶναι πέρα ἀπὸ τὴν κατανόηση καὶ τὸν ἔλεγχο τοῦ ἀνθρώπου. Ἴσως γιὰ ταυτοχρόνως ἐλπίζουμε πάντοτε πὼς κάποιος πολυμήχανος Ὀδυσσεὺς θὰ βρῖσκει τὸν τρόπο νὰ ὑπερβαῖνουμε τίς συνέπειες αὐτῆς τῆς ὕβρεως. Θὰ προχωρήσει ἡ ἀνθρωπότητα σ' αὐτὸ τό παιχνίδι τῆς δοκιμῆς καὶ τοῦ λάθους πειραματιζόμενη πάνω στὴν ἴδια τὴν ὑπόστασή της γιὰ τὰ ὀφέλη ἢ τὰ δεινὰ της τεχνολογίας.

Σ' αὐτὴ τὴν ἄποψη ἡ νεωτερικὴ σκέψη προσέφερε δυὸ πιθανές ἀντιδράσεις. Ἀφενὸς, τὴ στωικὴ συναίνεση τοῦ Φρόντ, τὴν βλοσυρὴ ὑπόθεση ὅτι ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ εἶναι μιά καρκινώδης ἀνωμαλία, μιά παρέκκλιση ἀνάμεσα σέ τεράστιες περιόδους ὀργανικῆς ἀνάπτυξης. Ἡ προφητεία ἑνὸς μηδενιστικοῦ ἀμετάκλητου τέλους.

Ἀφετέρου, τὴ νιτσεικὴ χαρὰ μπροστὰ στὸ ἀπάνθρωπο, τὴν ἀνίσυχη, εἰρωνικὴ ἀντίληψη πὼς πάντοτε ἡμᾶςταν καὶ παραμένουμε πρόσκαιροι προσκεκλημένοι σ' ἓνα ἀδιάφορο, συχνότατα φονικό, ἀλλὰ πάντοτε γοπητευτικὸ κόσμο. Ἡ ζωὴ ὡς ἀέναος κύκλος καταστροφῶν καὶ ἀναγεννήσεων. Ὁ μῦθος τοῦ Διόνυσου μέ νεωτερικὸ μανδύα.

Ἐπάρχει ὅμως καὶ ἡ βιβλικὴ ἀφήγησις. Μιά ἀφήγησις πού προβλέπει τὸν ἀέναο πειρασμὸ τῆς παραβάσεως τοῦ θεικοῦ νόμου, τὴ δοκιμασίαν τῆς ἐξόδου ἀπὸ τὸν Παράδεισο στὸν κόσμο τῆς Ἱστορίας, ἀλλὰ ἀφήνει ἀνοικτὴ τὴν ἔκβαση τοῦ ἐγγεληρίματος. Ἡ δημιουργία συνιστᾷ ἓνα ἔργο ἐν ἐξελίξει, ὅμως τό ἀπο-

φασιστικό συμβάν είναι ήδη πίσω μας στό χρόνο. Τό έχει επιτελέσει ό Θεός. Ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ ἔχει βάλει τόν κόσμο σέ νέες σταθερές ράγες. Δέν χρειάζεται νά μᾶς πανικοβάλει τό γεγονός πώς κάποιοι συνεχίζουν νά θέλουν νά χαράξουν καινοφανείς διαδρομές. Εὐθύνη μας ὅμως εἶναι νά μαρτυροῦμε μέ τί ζωί μας πώς αὐτές οἱ ράγες ὀδηγοῦν στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Ἔργο τῶν χριστιανῶν εἶναι ἡ *μαρτυρία*, δηλαδή ἡ ἀνάδειξη τῆς Ἐκκλησίας σέ λύχνο τοποθετημένο πάνω στή λυχνία, λύχνο πού φωτίζει τόν κόσμο μέ ἕνα φῶς πού ὁ κόσμος, μέ ὅλη τήν ἔπαρση καί τήν αὐτοπεποίθηση πού τόν διακρίνουν, δέν μπορεῖ νά βρεῖ πουθενά ἄλλοῦ, καθώς πηγάζει ἀπό τόν κενό τάφο τοῦ Χριστοῦ. Κάτι τέτοιο σημαίνει ὅμως πώς οἱ χριστιανοί ὀφείλουν πρῶτα νά βιώσουν τήν τραγικότητα τοῦ ἀνθρώπινου βίου καί τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας, τή φθορά καί τόν θάνατο, τή βία καί τήν ἀδικία μέ τόν τρόπο τοῦ Ἰώβ: μέ ἐλπίδα καί ὑπομονή. Καί βεβαίως μέ τόν τρόπο τοῦ Χριστοῦ: μέ πίστη στόν Θεό-Πατέρα ὁ ὁποῖος παρέχει τήν Ἀνάσταση.

Σημαίνει ἐπίσης πώς οἱ χριστιανοί δέν θά παραδοθοῦν στόν φόβο καί στόν τρόμο μπροστά σε ἐξελίξεις μέ τίς ὁποῖες δέν συμφωνοῦν. Ὅφείλουν, ἀντιθέτως, νά πορεύονται νηφάλιοι σ' αὐτό τόν ἀναστατωμένο κόσμο, ἀκόμα κι ὅταν δέ διαθέτουν τίς ἀπαντήσεις σέ ὅλα τά ἐρωτήματα πού ὁ κόσμος θέτει. Κι αὐτό γιατί ἔχουν τήν μιά ἀπάντηση πού μελλοντικά θά ρίξει φῶς σέ ὅλα τα ἐρωτήματα, ὄντας τό κλειδί πού ξεκλειδώνει τίς θύρες τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἡ ὁποία ἔρχεται: ***Ἰησοῦς Χριστός χθές καί σήμερον ὁ αὐτός καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.***

Βιβλιογραφία

- Παναγιώτης Κονδύλης, *Η παρακμή του αστικού πολιτισμού*, Θεμέλιο, 1991.
- Παναγιώτης Κονδύλης, *Από τον 20ο στον 21ο αιώνα*, Θεμέλιο, 1998.
- Thomas Hylland Eriksen, *Η τυραννία της στιγμής. Γρήγορος και άργος χρόνος στην εποχή της πληροφορίας*, Σαββάλας, 2005.
- George Steiner, *Στόν πύργο του Κυανοπώγωνα*, Scripta, 2002.
- Φράνκ Νταμούρ, *Μακάριοι οι θνητοί*, Μάγμα, 2018.
- Άτουλ Γκαουάντε, *Εμείς οι θνητοί. Τά όρια της ιατρικής και τί έχει σημασία όταν το τέλος πλησιάζει*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2016.
- Μάσιμο Ρεκαλάτι, *Η δύναμη της επιθυμίας*, Καστανιώτης, 2015.
- Μάσιμο Ρεκαλάτι, *Πορτρέτα της επιθυμίας*, Κέλευθος, 2018.
- Ντόν ΝτεΔίλλο, *Zero K.*, Βιβλίσπωλεϊο της Έστιας, 2019.
- Richard Lewontin, *Δέν είναι απαραίτητα έτσι. Το όνειρο του ανθρώπινου γονιδιώματος και άλλες πλάνες*, Κάτοπτρο, 2002.
- Χάννα Άρεντ, *Η Ανθρώπινη Κατάσταση*, Γνώση, 1986.
- Michael J. Sandel, *Τί δεν μπορεί να αγοράσει το χρήμα*, Πόλις, 2016.
- Nancey Murphy, Christopher C. Knight, *Human Identity at the Intersection of Science, Technology and Religion*, Ashgate, 2001.
- George Pattison, *Thinking about God in an Age of Technology*, Oxford University Press 2007.
- Brent Waters, *From Human to Posthuman. Christian Theology and Technology in a Postmodern World*, Ashgate, 2006.
- Primo Levi, *Τό καθήκον της μνήμης*, Άγρα, 1998.
- Χάνς Φράγιερ, *Τεχνοκρατία και Ουτοπία*, Νεφέλη, 1998.
- James K. A. Smith and Amos Yong (Eds), *Science and the Spirit. A Pentecostal Engagement with the Sciences*, Indiana University Press, 2010.
- Celine Deane-Drummond, Sigurd Bergmann and Bronislaw Szerszynski (Eds), *Technofutures, Nature and the Sacred*, Ashgate, 2015.
- Περιοδικό *Σύναξη*, τεύχος 147, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2018.
- Περιοδικό *Θεολογία* τεύχος 90/3, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2019.